

Originalveröffentlichung in: *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności 2003-2004 (2004)*, S. 256-260

Online-Veröffentlichung auf ART-Dok (2024),

DOI: <https://doi.org/10.11588/artdok.00008884>

Lech Kalinowski

(12 IX 1920 – 15 VI 2004)

Dnia 15 czerwca 2004 roku zmarł Lech Kalinowski, emerytowany profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek czynny Polskiej Akademii Umiejętności, członek czynny Stowarzyszenia Historyków Sztuki i członek honorowy tegoż stowarzyszenia. Honorowy profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, członek Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Międzynarodowego Komitetu Historii Sztuki (Comité International d'histoire de l'Art) w Paryżu oraz Akademii Brytyjskiej, jako Fellow of The British Academy. Znakomity uczony, nauczyciel i kolega. Jeden z najwybitniejszych historyków sztuki w Europie drugiej połowy ubiegłego stulecia.

Lech Kalinowski, urodzony w Krakowie w 1920 roku, wczesne dzieciństwo spędził w Lublinie, gdzie ojciec, Stanisław Kalinowski, był sędzią sądu okręgowego. Szkołę średnią ukończył w zakładzie Naukowo-Wychowawczym OO. Jezuitów w Chyrowie. W roku 1938 złożył egzamin dojrzałości i zapisał się we Lwowie do Konserwatorium Towarzystwa Muzycznego w klasie fortepianu. Równocześnie rozpoczął studia historii sztuki na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. Tam poznał docent Karolinę Lanckorońską, na której zajęcia uczęszczał. Ta znajomość zaowocowała po wojnie głęboką przyjaźnią. Okres wojny i okupacji niemieckiej Lech Kalinowski spędził w Lublinie, gdzie samodzielnie kształcił się w zakresie historii sztuki i języków obcych.

W roku 1945 przyjechał do Krakowa i tu kontynuował studia z historii sztuki. Do 1949 roku pełnił obowiązki asystenta wolontariusza w Zakładzie Historii Sztuki UJ. W czerwcu 1949 uzyskał magisterium z filozofii na podstawie pracy *Pochodzenie i powstanie piety średnio-wiecznej*, a we wrześniu tegoż roku mgr Kalinowski został asystentem kontraktowym w Zakładzie Historii Sztuki UJ. W grudniu 1949 uzyskał stopień doktora filozofii w zakresie historii sztuki. Promotorem pracy

Ze studiów nad mistrzem pięknych madonn. Zagadnienie piety średnio-wiecznej około roku 1400 był prof. Adam Bochnak. 1 września 1950 Lech Kalinowski otrzymał etat starszego asystenta w Zakładzie Historii Sztuki UJ. Już w roku 1948 wykładał historię sztuki w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Krakowie, przekształconej później w Akademię Sztuk Plastycznych, oraz w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. 1 października 1951 otrzymał stanowisko adiunkta w Zakładzie Historii Sztuki, co było właściwym początkiem jego pracy dydaktycznej. W roku 1955 Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki nadała doktorowi Kalinowskiemu tytuł naukowy docenta, przyznany na podstawie dorobku naukowego, bez habilitacji, co było wynikiem ówczesnych reform w szkolnictwie wyższym. W 1952 roku ukazuje się drukiem pierwsza praca Lecha Kalinowskiego: *Geneza piety średniowiecznej*, o której Ludwik Grodecki, późniejszy profesor historii sztuki na Sorbonie, powiedział, że jest to „najlepsza praca z historii sztuki średniowiecznej w powojennej Europie”. W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych zredagowane zostały dwie kolejne prace, opublikowane w późniejszym terminie. Są to *Treści ideowe i estetyczne drzwi gnieźnieńskich* (1959) i *Treści artystyczne i ideowe kaplicy Zygmunto-wskiej*. Wszystkie trzy rozprawy po raz pierwszy w Polsce napisane zostały z zastosowaniem wprowadzonej przez Erwina Panofskiego metody ikonologicznej. Metoda ta znacznie poszerzyła zakres badań nad zabytkami sztuki, ukazując głębszy pokład dzieła sztuki – jego treści ideowe. Doc. Kalinowski w swych kolejnych pracach był wierny zasadom Panofskiego. We wrześniu 1960, po odejściu na emeryturę prof. Wojśława Molé, otrzymał po nim kierownictwo Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej, zamienionej w roku 1970 na Zakład Historii Sztuki Średniowiecznej w IHS UJ. W lutym 1962 doc. Kalinowski został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych w Instytucie Historii Sztuki UJ, zaś w roku 1977 otrzymał tytuł naukowy profesora zwyczajnego.

Lech Kalinowski, jako doktor, docent i profesor, od początku swej pracy w Instytucie Historii Sztuki UJ prowadził zajęcia dydaktyczne. Przez niemal cały ten czas głosił wykład monograficzny zatytułowany „Historia doktryn artystycznych”, opracowany samodzielnie i w miarę czasu pogłębiany i unowocześniany. Wiele lat prowadził pro-seminarium, obejmujące wszystkie okresy sztuki europejskiej. Równoległe prowadził seminarium z zakresu historii sztuki średniowiecznej. Na początku każdych zajęć seminaryjnych, przez 15 minut, studenci tłumaczyli średnio-wieczne teksty łacińskie odnoszące się do dzieł sztuki. Wykłady monograficzne prowadził z zasady ze sztuki średniowiecznej obcej. Były to między innymi: „Malarstwo Giotto”, „Rzeźbiarze z rodu Pisanich” czy

„Tradycje antyczne w sztuce średniowiecznej”. Prof. Kalinowski wychował 109 magistrów, a 29 prac pisanych pod jego kierunkiem zostało opublikowanych. Wypromował 13 doktorów. W latach 1969–1972 kierował pracą doktorską Paula Crossleya, doktoranta angielskiego, który w roku 1973 obronił w Londynie, w Courtauld Institute of Art, pracę pt. *Architektura gotycka czasów Kazimierza Wielkiego*.

Do roku 1956, ze względów politycznych, nie było możliwości otrzymania paszportu na wyjazd do Europy Zachodniej. Wcześniej, w roku 1948, Lech Kalinowski brał udział w dwutygodniowej wycieczce naukowej do Czechosłowacji, a w 1954 roku do Bułgarii. W lecie 1956 mógł już wyjechać do Francji, gdzie uczestniczył w sesji letniej w Centre d'Etudes Supérieures de Civilisation Médiévale w Poitiers. W styczniu i lutym 1956 doc. Kalinowski wyjechał po raz pierwszy do Włoch wraz z wycieczką historyków sztuki i miał możliwość zobaczyć Rzym, Florencję, Wenecję, Pizę, Genuę i Mediolan. We wrześniu 1958 był uczestnikiem XIX Międzynarodowego Kongresu Historyków Sztuki w Paryżu i wygłosił tam referat „Influence de l'art français sur la sculpture médiévale en Pologne”. W roku akademickim 1958/1959 był stypendystą fundacji Forda w Paryżu. To stypendium umożliwiło mu wyjazdy do Włoch, Hiszpanii, Niemieckiej Republiki Federalnej i Anglii, gdzie po raz pierwszy poznał Instytut Warburga, centrum badań ikonologicznych, mogąc pracować w jego bibliotece. W czasie tego wyjazdu mógł odnowić swoją przedwojenną znajomość z panią Karoliną Lanckorońską, co stało się ważne dla jego dalszych badań i wyjazdów. Wtedy także pogłębił swoje kontakty z uczonymi Europy Zachodniej. Również w tym okresie zaproponowano Lechowi Kalinowskiemu opracowanie korpusu witraży średniowiecznych w Polsce, w związku z czym w roku 1962 uczestniczył w czwartym kolokwium międzynarodowego projektu Corpus Vitrearum Medii Aevi, które odbyło się we Frankfurcie. Potem brał udział w szeregu następnych kolokwium, związanych z witrażami (Wiedeń 1983, Barcelona 1985, Erfurt 1987, Berno 1991, Rouen 1993, Siena 1995). W roku 1998 współuczestniczył w organizowaniu kolokwium witraży w Krakowie. Na rok akademicki 1964/1965 prof. Lech Kalinowski wyjechał do Stanów Zjednoczonych i tam pracował naukowo w The Institute for Advanced Study w Princeton, New Jersey. Wyniki prowadzonych badań zreferował w The Institute of Fine Arts w Nowym Jorku. Przed powrotem do Krakowa wstąpił jeszcze do Paryża i Londynu, gdzie w Instytucie Warburga przedstawił wyniki swoich badań w Tyńcu. W roku 1969 przez jeden semestr wykładał w Baltimore (Maryland, USA) na The John Hopkins University. W lecie 1972 wykładał Profesor w czasie sesji letniej w Centre d'Etude Supérieures de Civilisation Médiévale w Poitiers.

W roku 1973, w związku z wystawą rzeźby gotyckiej w Lublanie, uczestniczył w międzynarodowym spotkaniu Alpy-Adria. W roku akademickim 1974/1975 przez jeden semestr wykładał w Londynie w Courtauld Institute of Art i w Manchester. W 1979 uczestniczył w XXIV Międzynarodowym Kongresie Historii Sztuki w Bolonii. W roku 1980 odbył podróż naukową do Belgii, a w maju 1983 uczestniczył jako promotor w uroczystości nadania doktoratu honoris causa UJ profesor Karolinie Lanckorońskiej w Rzymie. Lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte to okres wielu naukowych podróży po Europie i dłuższych pobytów przede wszystkim w Rzymie i Londynie.

Zakres zainteresowań prof. Lecha Kalinowskiego był niezwykle szeroki i obejmował niemal wszystkie dziedziny sztuki europejskiej. Problematyce sztuki średniowiecznej poświęcił szereg swoich znakomitych prac. Otwierają go dwie znakomite rozprawy: *Geneza piety średniowiecznej* i *Treści ideowe i estetyczne drzwi gnieźnieńskich*. Dalej należy wymienić dwa opracowania: świeżo odkrytej figuralnej płyty wiślickiej i pracę na temat treści ideowych płyty Jana z Czerniny. Następnie powstały dwa nowatorskie artykuły: *Treści sztuki przedromańskiej i romańskiej w Polsce* i *Sztuka przedromańska i romańska w Polsce a dziedzictwo karolińskie i ottońskie*. Te dwa eseje odświeżają zupełnie nowe i znacznie poszerzone horyzonty badawcze sztuki polskiego wczesnego średniowiecza.

W latach 1961–1965 prof. Lech Kalinowski, w ramach działalności Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej UJ, prowadził badania archeologiczno-architektoniczne w opactwie benedyktynów w Tyńcu. W wyniku tych prac odkryty został pierwszy romański kościół na terenie opactwa, wzniesiony zapewne w drugiej połowie wieku XI. W obrębie tej świątyni znalezione zostały groby opackie, w których znajdowały się naczynia liturgiczne: złoty kielich i patena z wieku XI, stula i manipularz z wieku XIII, oraz insygnia opackie: fragmenty dwu pastorałów z wieku XI. W roku 1971, w tomie VI/VII „*Folia Historiae Artium*”, ukazała się monografia znalezisk tynieckich. Prof. Kalinowski oprócz wstępu opracował w niej naczynia liturgiczne i pastorały oraz kolekcję wcześniej znalezionych rzeźbionych kapiteli romańskich, pochodzących niewątpliwie z krużganka klasztoru. W księdze pamiątkowej Ludwika Grodeckiego Lech Kalinowski opublikował jedną z najbardziej charakterystycznych dla jego warsztatu, a zarazem jedną z najpiękniejszych jego prac: *L'homme dans l'esprit divin de Chartres (Człowiek w zamyśle Boga w Chartres)*. Oprócz średniowiecza prof. Kalinowski dużym zainteresowaniem obdarzał sztukę renesansu. To właśnie treściom ideowym kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu poświęcił jedną ze swoich wczesnych, znako-

mitych rozpraw, wydaną z opóźnieniem dopiero w roku 1960. Później wrócił do tego zabytku w artykule o motywach antycznych w dekoracji kaplicy Zygmuntowskiej. Ten właśnie temat ukazuje nam kolejny krąg zagadnień preferowany przez Profesora: tradycje antyczne w średniowiecznej i nowożytnej Europie. Zainteresowania te znalazły wyraz w dwu artykułach: *Anryk w dziejach sztuki polskiej* i *Inspiracje w sztuce europejskiej od średniowiecza do baroku*.

Osobny przedmiot zainteresowań i rozdział w działalności naukowej Lecha Kalinowskiego stanowiło przygotowanie korpusu witraży średniowiecznych w Polsce, w ramach międzynarodowej serii *Corpus Vitrearum Medii Aevi*. Praca nad tym korpusem, przy współpracy mgr Heleny Małkiewiczówny, trwała wiele lat. W tym czasie opublikowany został szereg artykułów związanych z tematyką witraży: osiem z nich autorstwa prof. Kalinowskiego, a sześć wspólnie z H. Małkiewiczówną. Sam korpus średniowiecznych witraży polskich, dzieło obszerne i monumentalne, ukaże się drukiem pod auspicjami Polskiej Akademii Umiejętności.

Prof. Lech Kalinowski jest autorem haseł do *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej PWN*, *Słownika starożytności słowiańskich* czy *Małego słownika kultury dawnych Słowian*. Hasła takie, jak: „Sztuka”, „Sztuka starochrześcijańska”, „Sztuka bizantyńska”, „Sztuka przedromańska”, „Sztuka romańska” i „Sztuka gotycka”, są w istocie cyklem miniaturowych, twórczo opracowanych syntez tych zagadnień.

Kolejną dziedziną twórczości Profesora była teoria sztuki. Najpierw należy wymienić przedmowę do polskiego wydania dzieła H. Wölflina, *Podstawowe pojęcia historii sztuki* (1962). Następnie *Ikonologia* czy *ikonografia. Termin ikonologia w badaniach nad sztuką Erwina Panofsky'go* (1972), *O Maksie Dworzaku i szkole wiedeńskiej*, posłowie w *Maks Dworzak i jego teoria dziejów sztuki* (1974).

Na koniec nie można pominąć dwudziestu pięknych i wnikliwych wspomnień pośmiertnych, które Lech Kalinowski poświęcił starszym profesorom, kolegom i przyjaciółom. Po roku 1989 brał czynny udział w odnowieniu Polskiej Akademii Umiejętności i został jednym z pierwszych jej członków.

Odszedł od nas uczony wielkiego formatu, zamiłowany pedagog, który nie szczędził swym uczniom zarówno pochwał, jak i czasem gorzkich słów krytyki. Odszedł człowiek prawy i otwarty na bliźnich. Dla historii sztuki w Krakowie niewątpliwie wyznacza on swoistą epokę.